

**ПІДВИЩЕННЯ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Исследовано необхідність використання політики транспарентності в банківському делі. Определено два уровня исследования банковской транспарентности и описано особенности проявления прозрачности на каждом из уровней. Проанализировано положительные и негативные стороны повышения уровня транспарентности банковского дела.

The necessity of implementation transparent policy is researched. Two levels of bank transparency are clarified and peculiarities of each level are described. Positive and negative sides of transparency are analyzed.

Ключові слова: *Транспарентність банківської діяльності, грошово-кредитна політика центральних банків, рівень розкриття інформації, скелетон транспарентності банківництва.*

Глобалізація економіки в цілому та фінансової сфери зокрема вимагає використання нових методів та підходів до діяльності центральних та комерційних банків у світі. Протягом останнього десятиліття центральні банки проводять все більш відкриті для суспільства економічну та фінансову політику, зокрема у частині прийняття рішень та стратегії розвитку. Транспарентність стає важливим питанням реалізації як монетарної політики центральними банками, так і стратегії розвитку окремої банківської установи. Термін «транспарентність» (прозорість) походить від англ. «transparent» та латинського «trans» — прозорість, очевидність, зрозумілість, чіткість [1]. В цілому рівень прозорості бізнесу визначається культурою його ведення у кожній країні, а оскільки економіка і банківська система ще дуже молоді, то ця культура знаходиться на стадії формування. Публічне розкриття інформації за власною ініціативою, мабуть, один з наступних кроків у розвитку системи. Стимулом можуть служити і законодавчі вимоги, і здорова конкуренція, і формування громадської думки, та варто відзначити, що це непростий і тривалий процес.

Сучасна зміна фінансових умов вимагає прозорішої системи реалізації грошово-кредитної політики, зрозумілих правил та процедур для уникнення зайвої ринкової невизначеності і нестійкості, та мінімізації витрат антиінфляційної грошово-кредитної

політики. Прозорість грошово-кредитної політики повинна характеризуватися відсутністю таємниці, повнотою надання інформації, включаючи уточнення цілей політики, процедур та забезпечувати своєчасність звітності.

Рівень довіри стейкхолдерів до банківських установ у великій мірі залежить від наявності, доступності, своєчасності розкриття та зрозумілості об'єктивної інформації. Розкриття інформації банками виступає додатковим дисциплінуючим механізмом, підсилюючи ступінь нагляду та зміцнюючи надійність банківської системи. Офіційні органи нагляду зацікавлені у підвищенні публічної прозорості банківських установ та розкритті ними інформації про фінансовий стан перед суб'єктами ринку, які, в свою чергу, будуть стимулювати банкірів ефективніше управляти активами. Взаємодія пруденційного нагляду та ринкових механізмів стає вирішальним чинником забезпечення стабільності, як окремих банківських установ, так і банківської системи. Зважаючи на особливості прояву прозорості банківництва на різних рівнях банківської системи, на нашу думку, доречно розглядати транспарентність банківських установ на двох рівнях прояву (рис. 1).

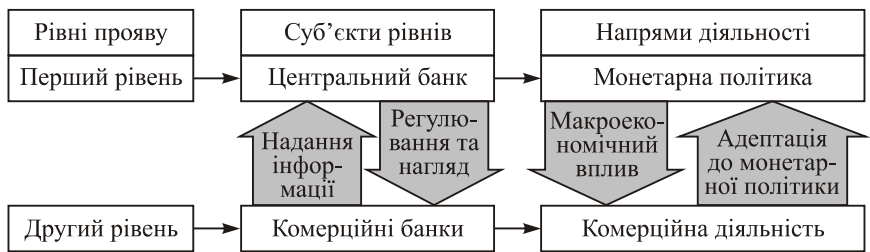

Рис. 1. Скелетон транспарентності банківництва

Спочатку розглянемо транспарентність на першому рівні прояву в напрямі реалізації монетарної політики держави. Тенденція зростання рівня транспарентності має всеохоплюючий характер, незважаючи на те, що переважна кількість центральних банків звернуло увагу на необхідність підвищення рівня транспарентності лише у 90-х роках [2].

Транспарентність стала однією з ключових особливостей грошово-кредитної політики на сучасному етапі розвитку глобальної економіки. Основною відмінністю між центральними банками сьогодення та попередніх історичних періодів є транспарентність. Останні роки кількість центральних банків спрямована

на підвищення прозорості цілей, процедур, моделей та даних зростає.

Доречно визначити причини необхідності забезпечення високого рівня прозорості центральних банків. По-перше, у період формування цін на основі товарно-грошових паритетів система цін була відносно стабільною та зрозумілою, а отже процедури центральних банків були прозорими [3]. На початку 70-х років (у період існування Бреттон-Вудської системи) діяльність центральних банків у сфері валютного регулювання була передбачувана та прогнозована залежно від конкретних економічних умов, а тому не виникало необхідності розмежування цільових та операційних процедур. На сучасному етапі розвитку глобальної економічної системи грошові одиниці та ціни не прив'язані до певного стандарту чи еталону, який би замінив попередню валютну систему, і як наслідок цілі та принципи монетарної політики втратили прозорість. Така невизначеність негативно впливає на стійкість фінансових ринків та рівень витрат на боротьбу з інфляцією.

По-друге, прозора грошово-кредитна політика може підвищити прозорість фінансових ринків та їх стійкість. Мілтон Фрідман зазначав, що існує зв'язок між інформаційною революцією та дисциплінарною роллю фінансових ринків. Інформаційна революція, з одного боку, значно скоротила витрати на отримання інформації та дала можливість оперативніше та точніше реагувати на ринкову кон'юнктуру, у тому числі на зміни монетарної політики, а з іншого, підвищила чутливість фінансових ринків до інфляції [4].

Прозора грошово-кредитної політики має ряд переваг, а саме роз'яснення цілей політики, поліпшення функціонування фінансових ринків, укріплення авторитету центрального банку, зменшення можливостей політичного впливу на монетарну політику, сприяння поглибленню валютної політики. Останнім часом багато центральних банків визнають ці переваги та спрямовують зусилля на зростання рівня прозорості їх грошово-кредитної політики [5]. Дослідження, проведене на вибірці 94 банків, підтверджуючи вищевикладене, показало, що 74 % центральних банків розглядають прозорість як необхідний компонент грошово-кредитної політики, а 78 % публікують перспективний прогноз [6].

Відкритість громадськості стала необхідною практикою у досягненні мети грошово-кредитної політики центральних банків в умовах інфляційних економік, як у розвинених економіках, так і економіках, що розвиваються. Транспарентна політика централь-

них банків спрямована на створення умов, за яких асиметрична інформація, яка виникає між владними органами і іншими економічними агентами, максимально нівелювалася. Підвищення прозорості грошово-кредитної політики дозволить приватному сектору і економіці в цілому ухвалювати раціональні рішення. Центральний банк з метою підвищення прозорості може публікувати документи, у яких викладена власне грошово-кредитна політики, включаючи мету, числові дані, опис грошово-кредитної політики, рішень, а також аналіз і прогнози, що ведуть до таких рішень, протоколи засідань комітету з кредитно-грошової політики із результатами голосування, а також доповіді щодо інфляції і прогнозування очікуваних її темпів. Наприклад, Європейський центральний банк, Федеральна резервна система, Банк Англії, Центральний Банк Канади, Нової Зеландії, Швеції успішно керуються у роботі зазначеними принципами [7]. Тенденції свідчать, що центральні банки намагаються підвищити свій авторитет та репутацію, а також зміцнити довіру економічних суб'єктів до грошово-кредитної політики.

На другому рівні прояву транспарентність має певні особливості, порівняно із прозорістю на рівні центральних банків. Враховуючи динамічність фінансової сфери, зростання конкуренції і стрімкий розвиток технологічних інновацій банківські ризики схильні до швидкої зміни визначальних параметрів. Натомість користувачам фінансової інформації слід вимірювати ризики, які залишаються значними протягом тривалого часу і відображають чутливість банку до зміни ринкової кон'юнктури [8]. Також, на виконання умов, викладених у Базельській угоді про достатність капіталу і інших наглядових і регулятивних стандартах щодо капіталу банк повинен розкривати інформацію про коефіцієнти капіталу, розраховані з урахуванням ризиків. Аналіз та розкриття інформації банківською установою повинно проводитися за кожним ризиком окремо та включати як якісні (наприклад, стратегію менеджменту), так і кількісні (наприклад, стан капіталу) параметри у ретроспективному представленні для аналізу тенденцій.

Підвищення рівня довіри до банківської установи є особливо важливим чинником у інформаційних війнах, які періодично виникають між банками-конкурентами. Доступність повних і достовірних даних про фінансовий стан банку знижує його чутливість до негативної інформації, яка може поширюватися конкурентами, і як наслідок, в умовах відсутності інформації, може негативно вплинути на фінансовий стан банку. Зростання транспарентності фінансової установи дозволяє точніше оцінити фі-

нансовий стан банку, його сильні і слабкі сторони, підвищити рівень довіри до банківської установи, показати якість управління ризиками, що приймаються, знижує рівень недовіри учасників ринку при ухваленні рішень.

Наявність у кредиторів інформації про сильні і слабкі сторони банку дозволяє їм страхувати свої ризики шляхом зміни умов кредитних договорів, скорочення термінів погашення заборгованості і здійснення регулярного і глибокого аналізу фінансового стану банківської установи-позичальника [9]. Надання достовірній інформації потенційним кредиторам дозволяє банківській установі простіше та дешевше залучити фінансові ресурси для підтримки короткострокової ліквідності, яка є невід'ємним чинником його стабільності. Банком доречно розкривати інформацію про загальні фінансові характеристики, структуру і адекватність капіталу, ліквідність банку, ризики (кредитний, ринковий, операційний, юридичний, ліквідності та ін.), а також про якість систем внутрішнього моніторингу та контролю, про суму резервів банку для відшкодування кредитових і інших потенційних втрат та про структуру власності та склад керівних органів. Оскільки кількісні показники не завжди можуть відобразити позитивні або негативні сторони у роботі банку, необхідно розкривати інформацію про внутрішні положення і процедури щодо затвердження витрат, методів оцінки адекватності капіталу, активів і зобов'язань, забезпечення по кредитах [10]. Таке розкриття повинне допомогти учасникам ринку оцінити якість управління активами, капіталом та ризиками банку.

Інформація про якісні та кількісні характеристики банківського капіталу дає змогу прогнозувати фінансовий стан банку, зокрема рівень ліквідності, платоспроможності, прибутковості та стійкості до фінансових криз. Прозорість банку щодо специфічних балансових та позабалансових ризиків, а також оцінка схильності до прийняття додаткових ризиків, забезпечують учасників ринку інформацією про майбутню стабільність банку за умов глобалізації фінансової сфери.

Базельським Комітетом з банківського нагляду рекомендовано розкриття внутрішніх положень бухгалтерського обліку, проте в Україні цей аспект не актуальний, оскільки діють жорсткіші і чіткіші бухгалтерські стандарти, встановлені нормативними актами Національного банку України, яких обов'язково дотримуються всі комерційні банки. Таким чином, відхилення, пов'язані з відмінностями методик бухгалтерського обліку усередині банків, майже неможливі, проте у разі використання особливих методик

бухгалтерського обліку, які можуть вплинути на загальну оцінку фінансового стану банку, необхідно їх публічно розкривати.

Проведені дослідження прозорості банківської інформації українських банків (до вибірки входили 30 найбільших банків, які контролюють 80 % активів банківської системи) показали, що у 2007 році середній рівень розкриття інформації банками складає 41 %, що на 1 % нижче ніж у 2006 році, та у два рази нижче за світовий показник. Згідно дослідженню S&P за 2006 року десяти найбільших іноземних банків ступінь їх прозорості складає 70—90 %, а середній показник — 79 %. Таким чином, середній рівень прозорості іноземних банків вище за аналогічний український показник на 38 %. Середній показник прозорості російського банківського сектора збільшився у 2007 році порівняно з минулим на 4 % і досяг 52 %. Краще всього банки розкрили свою фінансову і операційну інформацію, найгірше — інформацію про наглядові ради і менеджмент.

Найповніше банки розкривають фінансову і операційну інформацію, а найгірше — інформацію про структуру і процеси наглядових рад і управління. У середньому було розкрито 44,7 % максимально можливої інформації, результати розкриття інформації щодо власників і корпоративної структури були дещо гірше — 42,1 %, а інформація про структуру і процеси наглядових рад і управління розкрита лише на 26,2 %. Найбільш інформативним відкритим джерелом інформації були офіційні веб-сайти банків, які містили 39,3 % максимально можливої кількості інформації, що на 1,6 % гірше, ніж у 2006 році. Річні звіти банків були переважно елементами формування іміджу банків, ніж справжнім інструментом комунікації із зацікавленими сторонами, оскільки відображали лише 20,3 % інформації, що є найгіршим показником.

Порівняно із минулим роком позицію зберіг тільки Укрексімбанк, за рахунок державної власності й відсутності проблем з розкриттям корпоративної структури. Друге місце обійняв «Райффайзен банк Аваль» (у 2006 році — 26 місце), третє і четверте місця розділили Кредобанк і «Віейбі Банк», які відстають від лідерів прозорості приблизно на 8 %. Лідери минулого року — Тас-комерцбанк і «Хрещатик» істотно знизили свої показники, зайнявши відповідно 16 і 27 місця, через зміну власників, що спричинило зниження транспарентності.

Основним стимулом для розкриття інформації банками є вихід на міжнародні ринки капіталу, бажання залучити інвесторів та нарощування частки роздрібних кредитів. Чим прозоріший банк

для інвесторів, тим нижче у нього ставка за зовнішніми позиками, зокрема, для найпрозорішого Укрексімбанку процентна ставка становить Libor + 0,85 %, а для «Родовід Банку» — вже Libor + 3,1 % [11].

Органи нагляду повинні дотримуватися концепції заохочення розкриття будь-якої інформації про роботу банку, яка дозволяє учасникам ринку повно й адекватно оцінити його становище. У рамках виконання стратегії підвищення прозорості українських банків Національний банк України оприлюднив списки власників 174 банків [12]. Чотирнадцять банків не надали інформацію про власників до НБУ, значна кількість банків зазначила серед власників офшорні компанії, оскільки повне розкриття інформації про структуру власності може негативно, на думку експертів, вплинути на діяльність банків та спричинити відтік депозитів [12].

Розкриття інформації про роботу банку може відбуватися через пресу, телебачення, комп'ютерні системи Банк-Клієнт, електронну пошту Національного банку України, а також через розповсюдження прес-релізів й Інтернет. Перевагою Інтернету є можливість постійного оновлення і доповнення інформації, недоліком — поки що низький рівень проникнення, пов'язаний з недостатнім розповсюдженням мережі Інтернет в Україні. Перевагою прес-релізів є можливість адресної доставки інформації безпосередньо вкладникам, кредиторам і іншим учасникам ринку. Преса і телебачення дозволяє охопити найбільш широку цільову аудиторію, проте висока вартість розміщення інформації не дозволяє довести всю інформацію у потрібному обсязі. В Україні найбільш доступним і зручним способом ознайомлення вкладників є наявність інформації в установах самого банку, доступ до якої можливий, наприклад, через спеціальні бюлетені або інформаційні комп'ютерні системи, що знаходяться у приміщеннях банку.

Підвищення прозорості комерційних банків позитивно впливає на реалізацію стійкої монетарної політики, оскільки можливість спостерігати за реальним станом банків дає змогу unikнути ажіотажних і спекулятивних змін курсів іноземних валют і процентних ставок у комерційних банках. Крім того, сучасні дослідження [13—15] показали, що результати виїзної інспекції банку застарівають дуже швидко, і використання публічних матеріалів про фінансовий стан банку може бути кращим індикатором можливого банківської кризи, порівняно із рейтинговими оцінками CAMEL більш ніж піврічної давності.

Досягнення високого рівня прозорості — процес тривалий, обумовлений не тільки економічними, але й ментальними чинни-

ками, оскільки ступінь розкриття інформації регулюється автоматично. Так, якщо б банки відчували, що зростання прозорості стабілізує їх діяльність, то вони підвищили б рівень транспарентності. Банки, переважно, розкривають інформацію про себе тільки перед продажем іноземцям. Сектор, що стрімко росте, вимагає значних позикових засобів і якщо банк виводить на ринок не тільки облигації, а й акції, то вимоги до транспарентності значно підвищуються. Головним стимулом збільшення прозорості українських банків є залучення ресурсів на міжнародних ринках через євробонди. Підвищенню транспарентності сприяло б також збільшення частки роздрібних кредитів у структурі активів банків, що вимагає загального поліпшення систем корпоративного управління, включаючи прозорість. Варто відзначити, що прозорість банків, придбаних зарубіжними інвесторами, помітно не покращала, у банках, які перебувають у власності фізичних осіб, транспарентність була нижчою за середнє значення, що підтверджує відсутність попиту на прозорість на внутрішньому ринку.

Література

1 <http://www.businessvoc.ru> — сайт «Довідково-інформаційний ресурс підтримки підприємства».

2 Central bank transparency: where, why, and with what effects? N. Nergiz Dincer Barry Eichengreen Working Paper 13003 <http://www.nber.org/papers/w13003>

3 *J.M. Keynes*, Treatise on Money: The Applied Theory of Money, MacMillan, London, 1971, p. 207.

4 *Milton Friedman*, «Monetary Policy in a Fiat World,» in Money Mischief, Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1992, pp. 254-5 [parenthesis added]

5 Transparency and Federal Reserve Monetary Policy Jim Saxton (R-NJ), Chairman Joint Economic Committee United States Congress November 1997 <http://www.house.gov/jec/>

6 *Fry, M., Julius, D., Mahadeva, L., Roger, S. and Sterne, G.* (2000), Key issues in the choice of monetary policy framework, in L. Mahadeva and G. Sterne, eds, 'Monetary Policy Frameworks in a Global Context', Routledge, London, pp. 1–216.

7 Speech by Mr Ardian Fullani, Governor of the Bank of Albania, at the seminar: Does Central Bank Transparency Reduce Interest Rates?, Tirana, 22 August 2007.

8 Enhancing Bank Transparency. Public disclosure and supervisory information that promote safety and soundness in banking systems. Basle Committee on Banking Supervision. Basle. September 1998., c. 26

9 http://www.finances.kiev.ua/finances/Povyshenye_proz.html — сайт «Інформаційний проект «Фінанси».

10 Berger, A., 1991, Market Discipline in Banking, Proceedings of a conference on Bank Structure and Competition, Federal Reserve Bank of Chicago.

11 www.standardandpoors.com — сайт аудиторської компанії «Стандарт енд Пулз».

12 <http://unian.net/> - сайт інформаційної агенції УНІАН.

13 Cole, R. A., and J. W. Gunther. 1998. Predicting Bank Failures: A Comparison of On- and Off-Site Monitoring Systems. Journal of Financial Services Research 13, pp.103—117.

14 Gilbert, R. A., and M.D. Vaughn. 1998. Does the Publication of Enforcement Actions Enhance Market Discipline? Manuscript, Research Department, Federal Reserve Bank of St. Louis.

15 Billett, Matthew, Jon Garfinkel, and Edward O'Neal, «The Cost of Market Versus Regulatory Discipline in Banking», Journal of Financial Economics 48, Number 3, June 1998, 333—353.

Стаття надійшла до редакції 00.00.2008 р.

УДК 336. 717: 339.7

І. В. Шамова,

канд. екон. наук, доц.,
доцент кафедри банківської справи,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ЕВОЛЮЦІЯ МІЖНАРОДНОГО БАНКІВНИЦТВА

Статья посвящена анализу основных этапов развития международного банковского дела. Ее актуальность определяется взятием Украиной курсом на интеграцию в мировое экономическое пространство, что ставит перед украинскими банками, а также экономической наукой задачи, связанные с изучением и адаптацией мирового опыта эволюции международных операций банков.

The subject of this article is the main evolution stages of the international banking. The present-day actual of this problem are conditioned by Ukraine world economic integration process which put in front of banks and financial science the task of investigating and implementation world experience of the evolution of international banking.

Ключові слова: банківська справа, міжнародний банківський бізнес, міжнародне банківництво.

Питанням розвитку міжнародної банківської справи присвячені дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед них — Р. Глен Габбард, М. Енг, Ф. Лис, Е. Долан, Е. Рид,